

A kifejező készség érdekében törekedjünk arra, hogy a mondanivalót adta helyzet részletesen kidolgozott legyen. Ez esetben fog a gyermek cselekvő részese lenni a munkának. Tudatosan törekszik az olvasott szavak használatára, szókincsének gyarapítására, hasonló szavak gyűjtésére.

A gyűjtés szempontja világos, a feldolgozás után rendszerezve áll a tanuló előtt.

Hiábavaló tartalmilag össze nem függő szavakat gyűjtenünk, egymás után íratni.

Szempontot kell adnunk, amely meghatározza a gyűjtésre kerülő szavak körét, és rámutat arra a valóságészre, amely tartalmában is korlátozza, élesebbé teszi a szó jelentését. – Helytelen az olyan lexikai munka, amely így tűzi ki a feladatot: keressük ki az olvasmányból a ritkán használt szavakat, kifejezéseket. – Eltekintve attól, hogy a ritkán használt kifejezés csak nehezen körülhatárolható fogalom, nem ad a keresendő szavaknak jelentésbeli keretet. – Az így megjelölt szempont semmivel sem járul hozzá a kikeresésre kerülő szavak tartalmának meghatározásához. Rendezetlenül kerülnek egymás mellé, s a tudat sincs kényszerítve arra, hogy a keresés közben arra a valóságészre is tekintsen, amelynek pontos leírására a keresett szavak alkalmasak.

Márpedig mind az a szó, amelyhez nem társult a neki megfelelő valóságész és gondolat, másképpen mind az a szó, amely nem a valóságadta szükségből raktározódik el, legfeljebb csak passzív kincsünk maradhat huzamosan. A szovjet és magyar szakirodalom nem is utal sohasem ilyen feladatra. Az ilyenfajta munkát pl. így jelöli meg: Írjuk ki azokat a szavakat, amelyek a téli időjárásra jellemzőek.

A helyzet, körülmény valóságos megelevenítésére igen alkalmas a dramatizálás. Nem új dolog ez sem, de alkalmazásának eddigi gyakorlatát igen sok esetben szintén helytelennek kell minősíteni. Az avantgardista pedagógia szellemében alkalmazott dramatizálás azért történik, hogy a gyermek ne únja magát, illetve hogy szórakozzék. Találóaan nevezte néhány pedagógus éppen ezért ezt az eljárást pedagógiai rendetlenkedésnek. Nem is volt másra jó, mint arra, hogy komolytalanná tegye a tanítást. A mai pedagógia a dramatizálást eszköznek tekinti. Nem a dramatizálásért dramatizálunk, hanem azért, hogy a gondolat mélyebb megértését segítsük elő. Nem is dramatizáltatunk „ahol csak lehet”, hanem ahol szükséges.

A második osztályos. A jó cselekedet című olvasmányának tanításakor az osztály jó része nem fogta fel azt az ellentétet, ami Gyurka nagymamájának és húgának kérése és Gyurka nyers válasza közt szavakban is kifejezésre jutott. Így természetesen az édesanya kioktatásának igazi értelmét sem fogták fel: ti. hogy ne mélyedjen gondolataiba, ne kívánja a rendkívüli körülményeket, hanem kísérje el kishúgát és segítsen a nagymamának és ez is hősi cselekedet lesz. – Ebben az esetben feltétlenül ajánlatos, hogy a szereplők ellentétes viselkedését szerephelyzetükben is szembe állítsuk egymással. Hogyan szólt a nagymama? Milyen hangon felelt erre Gyurka? Hogyan ült? Milyen volt az arca? Így a „ráripakodott” szó tartalma gazdagabb lesz.

Ha ezután két gyerekkel, az ellentétet éreztető hangsúllyal újra mondatjuk a párbeszédet, az édesanya válasza teljes értelemmel és erővel hat az olvasmány végén. Úgy annyira, hogy feleslegessé válik a hatástalan magyarázgatás: tehát, gyerekek ti se azon gondolkodjatok... stb. Az olvasmány ilyen természetű megbeszélése után hasonló helyzetre könnyen felfigyel a gyermek. Megfigyeléseiket az olvasmány alapján próbálják kiértékelni, azzal egybevetni, s mivel tapasztalataik közben aktív munkát végeztek, lesznek észrevételeik, gondolataik, mondanivalóik. A tanult kifejezéseiket gyakorolják, aktivizálják, ami nem más, mint fogalmazásgyakorlás.

A fogalmazásban gyakorolják magukat a gyerekek akkor is, amikor ezt a feladatot adjuk nekik: milyen képben rajzolnátok meg az olvasmányt? Ennek célja az, hogy a gyermek megtanulja az eseményt egységekre bontani, a lényegest megragadni és azt részleteiben is elképzelni. Elemzéssel is ki lehet hozni gondolatot, de a munka jó ré-

szét akkor a tanítónak kellene elvégezni, az elemzésben járatlan gyerek helyet. Rajz-elképzeléseiről pedig szívesen számol be a gyerek is. Ebbeli munkájában (munka közben) viszont segíthetjük anélkül, hogy passzivitásra kényszerítenénk. A valós szemléltre való törekvésében, a részletek alaposabb kidolgozásában és a lényeg megragadásában pedig előnyösen irányíthatjuk a passzivitásra szorítás veszélye nélkül. Miért így rajzoljuk? Miért nem amúgy? – Egy-egy képet a sorból meg is rajzoltathatunk. A többi képek pedig a szövegét írhatjuk le.

Így a gyermek a mi segítségünkkel ugyan, de erősen személyes aktivitással dolgozza fel az olvasmányt. A helyzet és az esemény sokáig élesen marad meg benne. A mondanivalót tükröző kifejezések sem tűnnek el, mert erősen tapadnak a helyesen és jól átfogott helyzettel megértetett gondolathoz.

A mondanivalót megvilágító szavak az eseményen és mondanivalón keresztül is gazdag tartalmat kapnak. – Ezután, ha más helyzetben és hasonló megvilágításban hallja ugyanezeket a kifejezéseket, vagy ha arra ösztönözzük a gyermeket, hogy ezeket a kifejezéseket hasonló megjelölésnél, helyzetleírásnál alkalmazza is, akkor a gondolkodásuknak és kifejezőkészségüknek fejlesztésén keresztül egyaránt sokat tettünk a fogalmazó készség kifejlődése érdekében.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy lehetne valakinek gondolatai és mégsem látnak sohasem napvilágot, mert nem tanulta meg gondolatait abban a valóságos helyzetben továbbvinni, amelyben az megszületett. Éppen ezért meghal, mert nincs ami termékenyen inspirálja. De ugyanígy lehet valakinek gadag szókinccse, ha nem kapcsolódik erősen a világ valóságos eseményeihez, jelenségeihez, szójátékra lesz alkalmas csupán, mert nincs benne feszítő erő, nincs benne változat és szín, ami más és más helyzetben új és új termékenységekben szökhethetne elő.

OLÁH EMŐD

Hajdúböszörmény, Óvónőképző Intézet

Eszztétikai nevelés az iskolában énekes mesével

Az „Ének-Zene„ hipotétikus tanterv rendkívül lényeges – zenepedagógiai szempontból korszakalkotó –, újítások bevezetését tervezi. Az első olyan tanterv – tervezet –, amely megvalósítja az „óvodára építés“-t. Eddig ugyanis, különösen az utóbbi években, de évtizedeken keresztül is sok szó esett az óvoda iskolára való elő- és felkészítéséről, mely alapjaiban és lényegében helyes koncepció, de sok esetben amit az óvoda előkészített, az az iskolában néhány évi késéssel valósult csak meg, tehát 1–2–3 évi űr után lett csak folytatása; megszakadt a folyamat. Mire gondolok itt?

A zenehallgatás – ezen belül az énekes mesék bemutatása – az, amivel az iskola alsó tagozata nem, vagy alig foglalkozott.

Péter József: Zenei nevelés az általános iskolában (megjelent 1973-ban) című igen értékes és széles körű munkájában, melyben az általános iskolai zenei nevelés-oktatás egészét vizsgálja, eredményeit közreadja és perspektívát is

nyújt, a zenehallgatás általános iskolai gyakorlatával kapcsolatban elszomorító dolgokat ismert. Lássuk tehát felmérésük adatait, mely a zenehallgatásra vonatkozik.

„A felmérést 37 vidéki iskolában végezve, a bemutatott művek és a bemutatás módszere iránt érdeklődtünk. Itt a művek és a bemutatások mennyiségére vonatkozó adatok néhányát ismertetjük.

Rendszeres zenehallgatás a megkérdezett iskolákban az alábbi osztályokban (évfolyamokban) folyik:

- 3 iskolában a 4–8. osztályokban,
- 9 iskolában az 5–8. osztályokban,
- 3 iskolában a 6–8. osztályokban,
- 4 iskolában a 7–8. osztályokban,
- 16 iskolában csak a 8. osztályban.

Összesen 37 szerző 164 művét, 325 esetben közölték, mint hallgatott művet.”¹

Amint látjuk, az alsó tagozatban szinte egyáltalán nem volt a 37 iskolában zenehallgatás,